

LIDSKÉ ZDROJE A FINANČNÍ VZDĚLANOST V ČESKU

Eva Heřmanová

Abstrakt

Finanční gramotnost je jednou ze specializovaných součástí širší ekonomické gramotnosti a tvoří jednu z klíčových znalostí, ale i hodnotových postojů, kterými by jedinec měl disponovat, aby se dokázal v současné společnosti uplatnit. Finanční gramotnost jakožto schopnost porozumět systému fungování finančních institucí a peněz se významně podílí na tvorbě finančních zdrojů a na charakteru peněžních toků jednotlivců i domácností. Finanční ngramotnost pak může vést k jejich neúměrnému zadlužování, exekucím, osobním bankrotům, ale i dalším negativním sociálním jevům.

Otázka finanční vzdělanosti a finanční „osvěty“ proto nabývá v současné době stále většího významu. Předkládaný příspěvek se snaží doložit, že povědomí o základních finančních pojmech a o zásadách hospodaření s financemi není v Česku stále na dostatečné výši. Za tímto účelem příspěvek využívá jednak výsledky výzkumu agentury STEM/MARK (2007, 2010), jednak i výsledky vlastního minivýzkumu autorky (2011) a jejich výsledky porovnává. V závěru zmiňuje několik projektů realizovaných nebo realizovatelných v oblasti finančního vzdělávání.

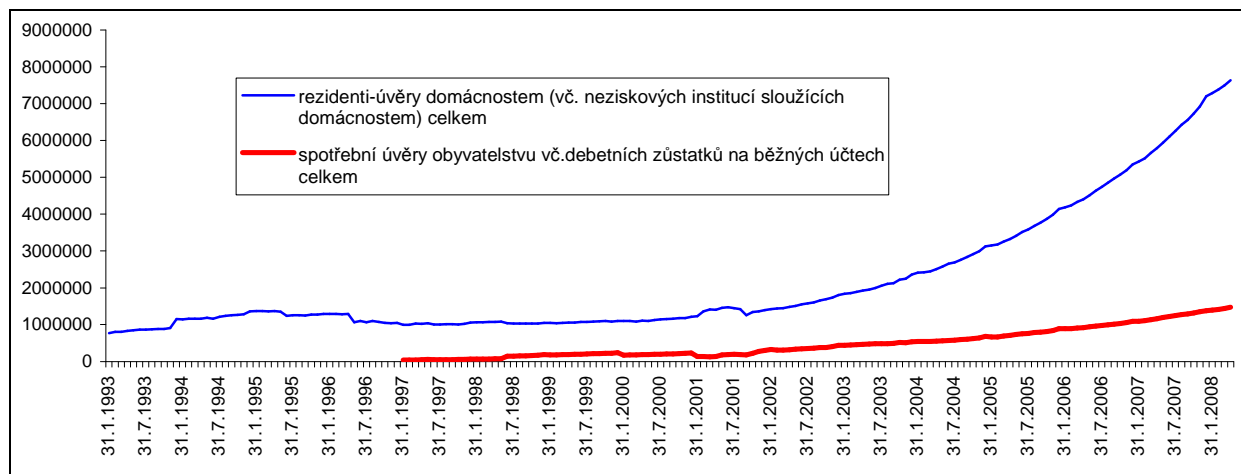
Klíčová slova: lidské zdroje, finanční gramotnost, finanční vzdělávání, projekty

JEL Code: I20, I22

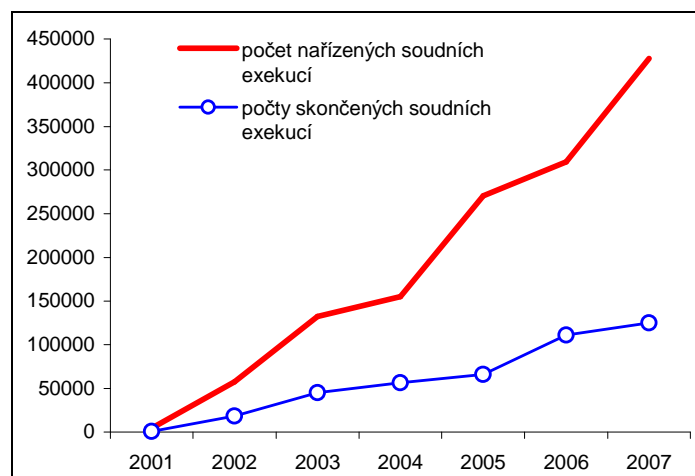

Úvod

Protože se zadluženost českých domácností neustále zhoršuje a je dnes v podstatě již alarmující (viz obr. 1 a 2), je osvěta v oblasti finanční gramotnosti, tj. osvěta s cílem vytvoření si zdravých návyků v oblasti osobních financí naprosto nezbytná. Finanční nevzdělanost či neodpovědné zacházení s financemi v rodinách se totiž nutně, v podobě platební neschopnosti, nedostatku volného kapitálu či nemožnosti investovat přenášejí jako „zhoršené finanční zdraví“ i do makroekonomické sféry. Z ní potom zpětně (v podobě úsporných vládních opatření) dopadají opět na základní ekonomickou jednotku společnosti, jíž je právě rodina či domácnost. Cílem příspěvku je proto jednak poukázat na individuální a celospolečenský význam finanční gramotnosti (a to nejen v období současné ekonomické krize), jednak analyzovat a přiblížit stávající úroveň finanční vzdělanosti v Česku a zejména představit možnosti, jak situaci zlepšit různými typy projektů zacílenými do této oblasti.

Obr. 1: Vývoj velikosti úvěrů domácnostem celkem a spotřebitelských úvěrů poskytnutých bankami v Česku 1993-2008¹

Obr. 2: Počty nařízených a skončených soudních exekucí v letech 2001-2007 v Česku²

K výše uvedeným ilustrativním grafům zachycujícím neustále se zhoršující situaci v Česku lze uvést, že jednou z hlavních příčin prudkého nárůstu zadluženosti českých domácností i nárůstu počtu nařízených exekucí byla výrazná změna v myšlení lidí pokud jde o nakládání s penězi. Novým „postmaterialistickým“ aspektem této změny byla jednak silná orientace na spotřebu (tj. tzv. „nově otevřené horizonty konzumu“), orientace na růst životní úrovně a na dosažení krátkodobých cílů, preference vlastnického bydlení, změněný pohled na „normalitu dluhů“, jednak ale i snadná dostupnost úvěrů a - ze strany poskytovatelů úvěrů - pak i promyšlený marketing, klamavá reklama, značná rychlost vyřízení půjčky apod. Důvody růstu zadluženosti tedy nelze hledat jen na straně příjemců peněz, ale i na straně

¹ Zdroj: Databáze ČNB, Dubská (2008, s. 9)

² Zdroj: Exekutorská komora ČR, Dubská (2008, s. 12)

jejich poskytovatelů. Protože asi přímo nelze „donutit“ bankovní a nebankovní sektor k plně etickému chování, jež by velmi pravděpodobně nutně snižovalo jejich marže a zisky, lze v oblasti finančně racionálního chování působit především na stranu spotřebitelů a potenciálních dlužníků.

1 Přínosy finančního vzdělávání pro jedince, společnost a ekonomiku

Je zřejmé, že finanční vzdělávání může pomoci lidem nejen pochopit hodnotu peněz, ale i poučit je např. o sestavování rozpočtu, typech spoření, půjčkách, možnostech pořízení bydlení, racionálním investování, pojištění nepředvídatelných událostí, nebezpečí platebních podvodů, složeném úrokování apod. Lidé, kteří rozumějí finančním záležitostem, si lépe vybírají finanční služby a produkty odpovídající jejich konkrétním potřebám. Finanční vzdělávání může také výrazně podnítit finanční plánování a spoření, a to i u osob s relativně nízkými příjmy. Finančně vzdělaní občané, kteří jsou schopni vyhledávat lepší, levnější a pro ně vhodnější služby, pak mohou zpětnovazebně pobízet k efektivnosti i finanční sektor, který bude nucen zakomponovat do svých produktů i princip společensky odpovědného a etického chování firem. Lidé, kteří budou rozumět investování, se pak mohou podílet na financování (ale i řízení) malých a středních podniků, mohou podporovat jejich růst a tím i celkovou zaměstnanost. Finančně vzdělaní lidé mohou též být zdatnými oponenty připravovaných právních předpisů.

Na finanční vzdělávání je nicméně potřeba nahlížet jen jako na jeden z možných nástrojů zvýšení informovanosti a ozdravění finanční situace, a to jak v oblasti zadlužování domácností, tak v oblasti celospolečenské a makroekonomické; dalšími nástroji jsou pak vedle zodpovědného chování poskytovatelů finančních služeb i poskytování relevantních informací, poradenství a existence zákonů na přiměřenou ochranu spotřebitele.

Přestože nebo právě protože lze předpokládat, že situace v Česku se příliš neodlišuje od situace v řadě jiných zemí, zaměřuje se následující text na základní charakteristiky a zejména na odhalení nedostatků v oblasti finanční gramotnosti obyvatel Česka.

Rádi bychom, s využitím zkompilovaného, ale i vlastního výzkumu, ale i dalších informačních zdrojů, zodpověděli následující otázky: Jaká je dnes úroveň finanční gramotnosti běžného občana? Liší se tato úroveň podle věkových, příjmových a vzdělanostních skupin? Jaký význam dnes přikládají obyvatelé Česka znalosti základních ekonomických a finančních termínů? Jaká je ochota obyvatel Česka osvojovat si nové

vědomosti o finančních záležitostech? Je institucionální podpora v podobě vzdělávacích projektů dostatečná? apod.

2 Výzkum finanční gramotnosti

Cílem opakovaného reprezentativního výzkumu finanční gramotnosti dospělé populace Česka, který realizovala v letech 2007 a 2010 agentura STEM/MARK pro Ministerstvo financí České republiky (dále MF ČR) a Českou národní banku (dále ČNB), bylo zjistit úroveň znalostí v oblasti rodinných financí, úspor a finančního zajištění. Zjišťována dále byla i schopnost a reálné využívání těchto deklarovaných znalostí v každodenní praxi. Z novějšího výzkumu (2010) vyplývá - nikoliv překvapivý - celkový výsledek, a to, že finanční vzdělanost dospělé populace je velmi nízká a že orientaci lidí na finančním trhu bude potřeba výrazně zlepšit. Pro dokreslení tohoto tvrzení lze z obou výzkumů uvést vybrané, negativně vyznívající dílčí závěry týkající se pragmatických dovedností a pragmatického chování respondentů ve světě financí:

- Naprostá většina respondentů (81 %) konstatovala, že si ze školy žádné znalosti pro orientaci v oblasti financí neodnesla (2007).
- Téměř 75 % respondentů vyjádřilo zájem o organizované vzdělávání v dané oblasti, a to s podmínkou bezplatnosti, absence propagace konkrétního finančního produktu a s tím, že poskytovatelem vzdělávání by měl být buď stát nebo finanční instituce (2007).
- Jen 25 % (2007), resp. 45 % (2010) domácností si pravidelně sestavuje svůj rodinný rozpočet, přičemž se zpravidla jedná o osoby vzdělanější, podnikatele, ženy a o věkovou skupinu 45-59letých.
- Správně dokáže odhadnout míru inflace za předchozí rok jen 43 % (2007) a 28 % (2010) dospělé populace.
- Nevyužívání finančních produktů (zejména investičních a úvěrových) z důvodu neznalosti přiznalo 29 % respondentů (2007).
- Procentuální výnos z investice nedokáže určit 25 % respondentů (2007) a jen 17 % lidí dokáže správně spočítat úročení úvěru (2010).
- Rozdíl mezi debetní a kreditní kartou zná podle sebehodnocení 62 % respondentů, reálně však jen polovina z nich (2010).
- Co nejméně rizikové produkty si rozhodně vybírá 63 % respondentů, nicméně asi 23 % lidí by své peníze vložilo i do zjevně podezřelé investiční nabídky (2010).
- Jen necelá třetina respondentů ví, co znamená zkratka RPNS a jen třetina lidí zná rozdíl mezi p.m. a p.a. (2010).

- Jen 6 % lidí si již někdy na nějaký finanční produkt stěžovalo nebo jej reklamovalo (2010).

Některé z výše uvedených oblastí finanční gramotnosti se autorka následně pokusila zmapovat i vlastním minivýzkumem, a to prostřednictvím serveru www.vyplnto.cz. Po sestavení dotazníku a jeho publikování získala během čtrnácti dní, v říjnu letošního roku 107 odpovědí od respondentů, kdy návratnost byla určena jako 69,9 %, tj. poměrně vysoká. Celková vypovídací hodnota dotazníkového šetření byla označena jako dobrá³. Daný způsob sběru informací nicméně nezaručoval a nemůže zaručit reprezentativnost výsledného souboru respondentů, což se potvrdilo i v realizovaném průzkumu. Vzorek respondentů sice nelze považovat za reprezentativní z hlediska celé populace ČR, neboť zde výrazně převažují ženy (74 %), mladší kategorie osob ve věku 18-29 let (79 %), středoškolsky (49 %) a vysokoškolsky (47 %) vzdělané osoby a z hlediska sociálního statusu studenti (54 %) a zaměstnanci (31 %), lze jej ale nicméně chápat jako typický vzorek „internetové populace“ a s vědomím tohoto systematického zkreslení je třeba výsledné údaje i interpretovat.

Struktura využívaných finančních služeb a produktů se v obou výzkumech – autorky i agentury STEM/MARK (2007) - jeví shodně (viz obr. 3).

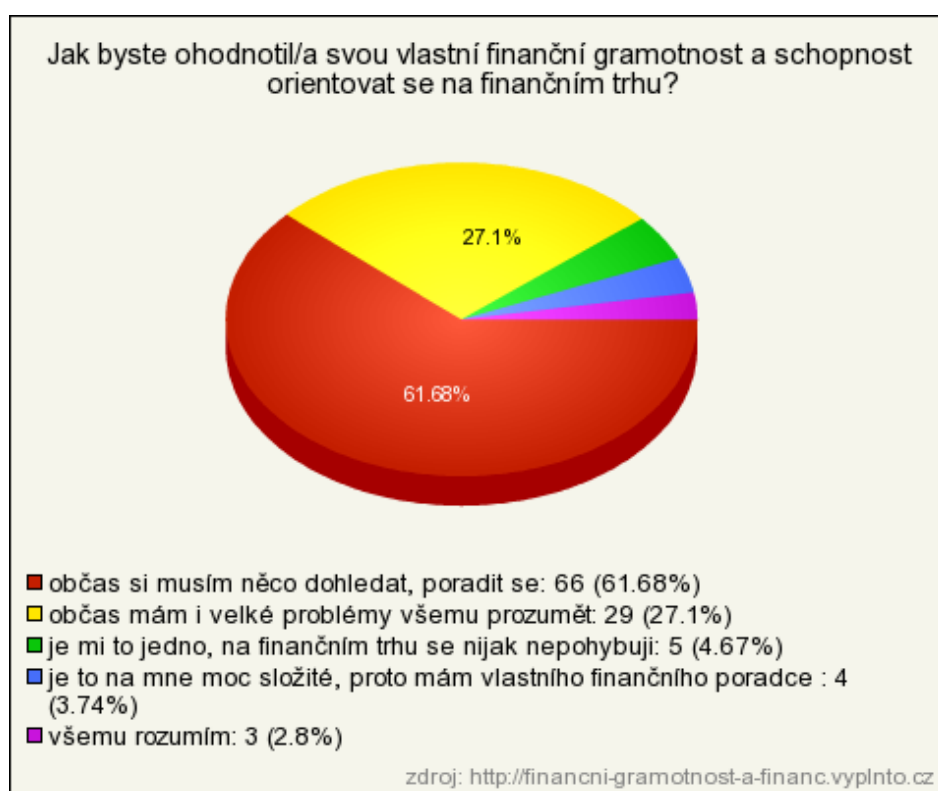

Obr. 3: Struktura využívaných bankovních produktů

³ <http://www.vyplnto.cz/realizovane-pruzkumy/financni-gramotnost-a-financ/>

Podobně jako ve výzkumu finanční gramotnosti agentury STEM/MARK (2007), v podstatě i zde asi necelá třetina zpovídaných respondentů (zde ale mladých a vzdělanějších lidí) připustila, že občas má i velké problémy všemu porozumět, popř. že své finanční záležitosti konzultuje s vlastním finančním poradcem (viz obr. 4). Lze předpokládat, že situace ve starších věkových skupinách a u méně vzdělaného obyvatelstva bude ještě daleko nepříznivější; nicméně bude také vytvářet potenciálně velký prostor pro nejrůznější aktivity v oblasti finančního vzdělávání.

Drtivá většina respondentů (98 %) ve výzkumu autorky pak deklaruje důležitost až nezbytnost finanční gramotnosti v dnešní době.

Obr. 4: Sebereflexe finanční gramotnosti respondentů

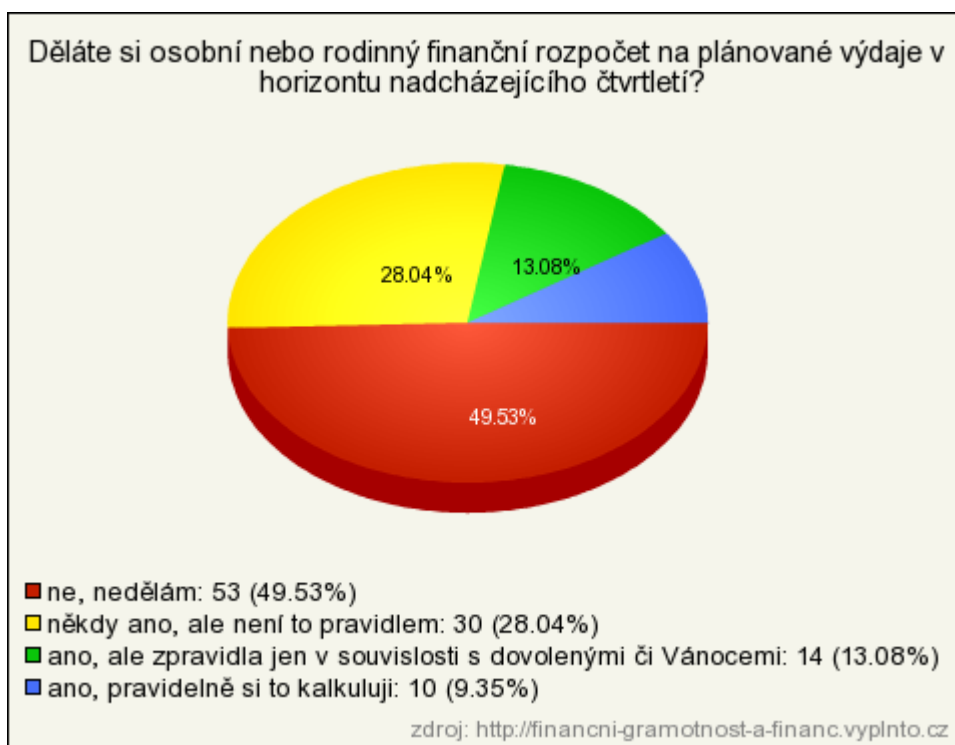
S výše uvedeným názorem pak zcela jistě souvisí i skutečnost, že v podstatě shodná procenta respondentů u obou srovnávaných výzkumů (autorky a agentury STEM/MARK, 2007) uvedla zájem (resp. naopak i nezájem) o bezplatné organizované finanční vzdělávání, pokud by bylo očištěno o institucionální zájmy a o skrytou či zjevnou nabídku určitých bankovních produktů či finančních služeb (viz obr. 5).

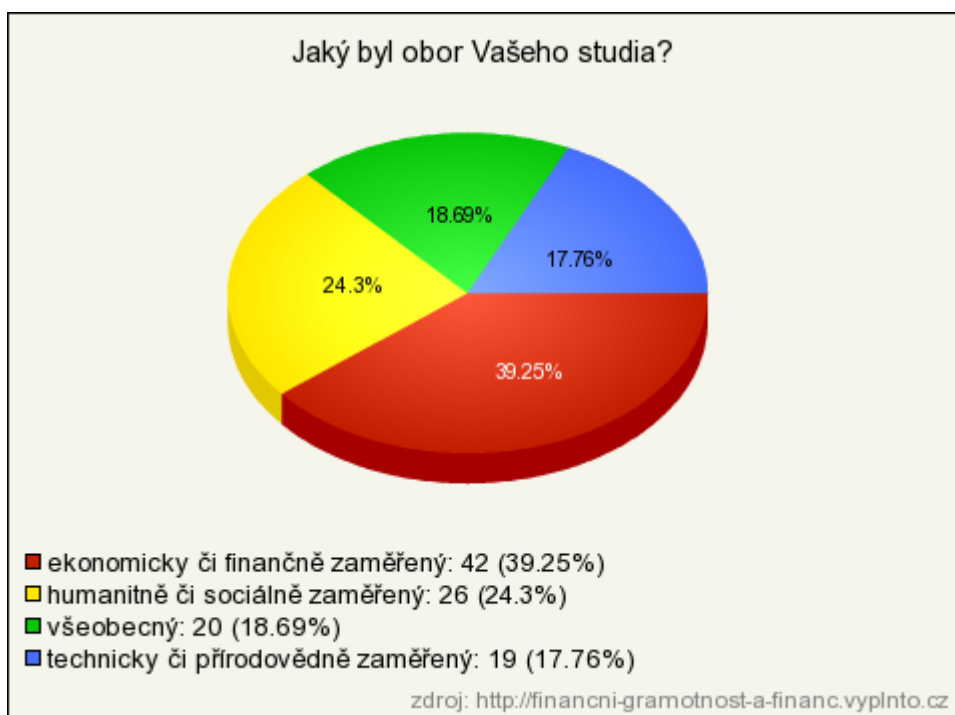
Obr. 5: Zájem o účast v rámci organizovaného bezplatného finančního vzdělávání

Jako poněkud alarmující, i když očekávatelné, lze označit spíše „spontánní“, resp. značně „svobodomyšlné“ finanční chování mladých, vzdělanějších respondentů (výzkum 2011), které se projevuje tím, že si zpravidla, ani pravidelně nevytvářejí svůj finanční rozpočet, čímž se výrazně odlišují od populace starších obyvatel ve věku 45-59 let. Jak vyplynulo z reprezentativního výzkumu finanční gramotnosti agentury STEM/MARK (2010), 45 % domácností osob ve výše uvedené věkové skupině si pravidelně svůj rodinný rozpočet vytváří. Naproti tomu si takovéto pravidelné kalkulace svých příjmů a plánovaných výdajů v horizontu čtvrtletí sestavuje jen 9 % mladších respondentů z autorčina průzkumu (viz obr. 6).

Na některé výsledky tohoto průzkumu (2011) se ale lze podívat i podrobnější optikou, tj. optikou dvojitého třídění. Jelikož soubor respondentů byl věkově, vzdělanostně a statusově relativně homogenní, se značnou převahou žen, jediným možným soubor respondentů dále smysluplně diferencujícím kritériem byl respondenty deklarovaný typ vzdělání, resp. obor studia (viz obr. 7). V této souvislosti lze předpokládat, že lidé s ekonomicky či finančně zaměřeným vzděláním se budou v dané problematice orientovat výrazně lépe než lidé se vzděláním neekonomickým.

Obr. 6: Praxe sestavování finančního rozpočtu respondentů

Obr. 7: Charakter absolvovaného studia respondentů

Jak je zachyceno i v následujících tabulkách 1, 2, 3 a 4, kvantitativně a zjevně se v řadě případů liší odpovědi respondentů majících ekonomický a všeobecný vs. neekonomický (humanitní, sociální, technický či přírodovědný) základ dokončeného vzdělání.

RELIK 2011; Praha, 5. a 6. 12. 2011

Tab. 1: Sebereflexe finanční gramotnosti respondentů dle typu jejich dokončeného vzdělání (počty a podíly odpovědí respondentů)

Typ vzdělání	Odpověď na otázku: „Jak byste ohodnotil/a svou vlastní finanční gramotnost a schopnost orientace na finančním trhu?“				
	Mám občas i velké problémy		Občas si musím něco dohledat		Celkem respondentů
	Abs.	Rel. v %	Abs.	Rel. v %	Abs.
Ekonomické a finanční	9	21,4	29	69,0	42
Humanitní a sociální	6	23,1	17	65,4	26
Technické a přírodovědné	5	26,3	12	63,2	19
Všeobecné	9	45,0	8	40,0	20
Celkem odpovědí	29	27,1	66	61,7	107

Zdroj: Vlastní šetření a konstrukce, řádková procenta

Tab. 2: Praxe sestavování finančního rozpočtu respondentů

Typ vzdělání	Odpověď na otázku: „Děláte si osobní nebo rodinný rozpočet na plánované výdaje v horizontu nadcházejícího čtvrtletí?“								
	Ano, pravidelně		Jen v souvislosti s dovolenou, Vánoce		Někdy, občas, nepravidelně		Ne, nedělám		Celkem respondentů
	Abs.	Rel. v %	Abs.	Rel. v %	Abs.	Rel. v %	Abs.	Rel. v %	Abs.
Ekonomické a finanční	4	9,5	6	14,3	12	28,6	20	47,6	42
Humanitní a sociální	3	11,5	2	7,7	7	26,9	14	53,8	26
Technické a přírodovědné	1	5,3	3	15,8	5	26,3	10	52,6	19
Všeobecné	2	10,0	3	15,0	6	30,0	9	45,0	20
Celkem odpovědí	10	9,3	14	13,1	30	28,0	53	49,5	107

Zdroj: Vlastní šetření a konstrukce, řádkové procento

RELIK 2011; Praha, 5. a 6. 12. 2011

Z tabulky 1 vyplývá, že nejmenší problémovost pocítují (nebo možná jen deklarují) respondenti s ekonomickým a finančním typem vzdělání; zároveň jsou schopni, ochotni nebo profesně nuceni si řadu věcí sami dohledat. Největší problémovost je zde svázána s všeobecným vzděláním, jehož nositelé vykazují nejmenší „snahu“ něco si vyhledávat.

Z údajů v tabulce 2, které se týkají míry zodpovědnosti a plánování v oblasti příjmů a výdajů, vyplývá, že celá polovina mladších a vzdělanějších respondentů autorčina výzkumu (2011) si nikdy žádný osobní či rodinný rozpočet nesestavuje; jako relativně nejzodpovědnější se pak jeví respondenti s všeobecným, ekonomickým a finančním vzděláním.

Pozitivním zjištěním plynoucím z tabulky 3 je skutečnost, že potřebu a ochotu se vzdělávat v oblasti finančních produktů a služeb vyjádřilo výrokem „rozhodně ano“ a „spíše ano“ celkově skoro 79,5 % respondentů výzkumu. Nejvýrazněji se takovýto zájem projevil u respondentů se všeobecným vzděláním (85 %), dále u respondentů se vzděláním humanitním a sociálním (80,8 %), za nimiž následovali respondenti se vzděláním ekonomickým a finančním (78,5 %). Výrazně „nejvlažnější“ zájem (73,6 %) pak projevili respondenti s technickým a přírodovědným vzděláním, kteří také v nejvyšší míře volili i odpověď „spíše ne“ (26,3 %) ztotožnitelnou víceméně s nezájmem. Lze jen připomenout, že na shodnou otázku položenou ve výzkumu agentury STEM/MARK (2007) odpovědělo pozitivně téměř 75 % reprezentativního vzorku respondentů, což je věcně velmi dobře srovnatelný výsledek indikující navíc - velmi pravděpodobně - i o něco větší zájem o ekonomiku a finance u mladší generace.

Tab. 3: Zájem o účast v rámci organizovaného bezplatného finančního vzdělávání

Typ vzdělání	Odpověď na otázku: „Vy sám/sama byste se finančního vzdělávání zúčastnila, pokud by bylo zdarma a bez propagace nabízených produktů od určitého poskytovatele finančních služeb?“								
	Rozhodně ano		Spíše ano		Spíše ne		Rozhodně ne		Celkem
	Abs.	Rel. v %	Abs.	Rel. v %	Abs.	Rel. v %	Abs.	Rel. v %	Abs.
Ekonomické a finanční	14	33,3	19	45,2	5	11,9	4	9,5	42
Humanitní a sociální	10	38,5	11	42,3	3	11,5	2	7,7	26
Technické a přírodovědné	7	36,8	7	36,8	5	26,3	0	0,0	19
Všeobecné	9	45,0	8	40,0	1	5,0	2	10,0	20
Celkem odpovědí	40	37,4	45	42,1	14	13,1	8	7,5	107

Zdroj: Vlastní šetření a konstrukce, řádkové procento

Tab. 4: Reálná znalost základních finančních pojmů

Typ vzdělání	Správné odpovědi na následující otázky vztahující se k:								
	vydefinování pojmu anuita		relaci velikosti úroku v kontextu měnící se hodnoty inflace		jednoduchému odvození (výpočtu) úrokové míry		zhodnocení výhodnosti různých úrokových měr		Celkem
	Abs.	Rel. v %	Abs.	Rel. v %	Abs.	Rel. v %	Abs.	Rel. v %	Abs.
Ekonomické a finanční	33	78,6	31	73,8	29	69,0	18	42,9	42
Humanitní a sociální	9	34,6	17	65,4	11	42,3	9	34,6	26
Technické a přírodovědné	9	47,4	13	68,4	8	42,1	2	10,5	19
Všeobecné	12	60,0	10	50,0	13	65,0	7	35,0	20
Celkem odpovědí	63	58,9	71	66,4	61	57,0	36	33,6	107

Zdroj: Vlastní šetření a konstrukce

Z hlediska jakéhosi „přezkoušení“ reálných vědomostí z oblasti finančního světa lze konstatovat, že se naplnil triviální předpoklad, a to, že nejlepších výsledků, tj. správných odpovědí, dosahovali respondenti s ekonomickým a finančním a také všeobecným vzděláním. Největší problém pro všechny zúčastněné pak představovala problematika úrokových měr.

3 Existující strategie a projekty finančního vzdělávání v EU a v Česku

Nejen v Česku, ale i v ostatních zemích Evropské unie (dále EU) je otázce finanční gramotnosti a podpoře finančního vzdělávání věnována čím dál tím větší pozornost. Jak dokládají i dále popsání projekty, jejich realizace se vztahuje zejména k období po roce 2005.

3.1 Strategie finančního vzdělávání v EU a v Česku

Evropská komise (dále EK) se zhruba od roku 2005 snaží o to, aby členské státy podporovaly celoživotní vzdělávání v oblasti osobních financí; v roce 2007 vznikl dokument (Sdělení EK k finančnímu vzdělávání, tj. COM(2007) 808)^{4,5} hodnotící situaci v EU zhruba následovně. V členských zemích Unie se lze setkat s relativně stabilní a nízkou úrovní znalostí v oblasti financí a ekonomie, což se jeví jako významný problém i v kontextu globalizace, tj. v kontextu zvyšující se pestrosti, složitosti (a způsobů nabídky) nabízených

⁴ http://ec.europa.eu/internal_market/finservices-retail/capability/

⁵ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0808:EN:NOT>

finančních produktů a služeb. Do budoucna lze předpokládat, že tato informační asymetrie bude i nadále narůstat, pokud nebude finančním vzděláváním významně podpořena právě finanční gramotnost.

Jak dále ve svém sdělení uvádí EK,⁶ „v některých členských státech EU, včetně Spojeného království, Německa, Rakouska, Nizozemska a Itálie, je poskytování finančního vzdělávání zvláště silně zakotveno. V mnoha jiných zemích (včetně Řecka, Bulharska a Lotyšska) je činnost v této oblasti pouze omezená, pokud vůbec existuje“. A dále tamtéž: „Nejběžnějším předmětem programů finančního vzdělávání jsou „základy peněžnictví“, např. jak používat bankovní účet. Poté následuje schopnost sestavit rozpočet, včetně řízení úvěru a zadluženosti. Otázky investování, úspor a důchodu, pojištění a řízení rizik figurují na nižších místech, což naznačuje, že se může jednat o oblasti, které budou vyžadovat větší pozornost v budoucnu.“⁷

Projekt DOLCETA (Development of On-Line Consumer Education Tools for Adults, tj. vývoj on-line nástrojů vzdělávání spotřebitelů pro dospělé)⁸, je přístupný na www.dolceta.eu a <http://www.dolceta.eu/ceska-republika/Mod7/> zhruba od roku 2005. Projekt představuje internetové stránky, které vytvořila EK a které jsou přeloženy do všech jazyků EU a modifikovány pro jednotlivé členské země. V rámci tohoto projektu lze také zmínit vznik on-line databáze o programech a výzkumu v oblasti finančního vzdělání v EU, která je dostupná od roku 2008.

Ze zásad pro realizaci programů finančního vzdělávání, které EK deklarovala ve výše citovaném Sdělení EK,⁹ lze zejména uvést: trvalou dostupnost a podporu ve všech etapách života; transparentnost a objektivnost vzdělávání v zájmu spotřebitele; vnitrostátní koordinaci a mezinárodní spolupráci v této oblasti; pravidelnou evaluaci a aktualizaci programů finančního vzdělávání ze strany jeho poskytovatelů a další.

V Česku připravilo MF a MŠMT první koncepční dokument k této oblasti s názvem *Strategie finančního vzdělávání*¹⁰ již v roce 2007. Rozpracováním tohoto dokumentu pak v roce 2010 vznikla a byla vládou ČR schválena *Národní strategie finančního vzdělávání*,¹¹ na niž navazuje dílčí koncepce *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*,¹² představující proces implementace finančního vzdělávání do těchto škol a

---

⁶ Ibidem, s. 6

⁷ Ibidem, s. 6

⁸ www.dolceta.eu

⁹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0808:EN:NOT>

¹⁰ http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani_34428.html

¹¹ http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani_55251.html

¹² http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_finvzd_skoly_37168.html

uvádějící konkrétní standardy finanční gramotnosti, které by měly být výukou zabezpečeny. Finanční gramotnost je nicméně součástí rámcových vzdělávacích programů (dále RVP) na základních a středních školách již od začátku školního roku 2009/2010.

3.2 Vybrané projekty finančního vzdělávání realizované v Česku

Vedle projektů uvedených na stránkách Metodického portálu RVP,¹³ s nimiž se čtenář může snadno seznámit, lze na tomto místě alespoň stručně představit i některé iniciativy a projekty další.

Projekt Rozumíme penězům (<http://www.rozumimepenezum.cz/o-projektu/>), jehož realizátorem je od roku 2006 občanská společnost AISIS, je projektem zaměřeným především na učitele a žáky základních škol, jimž nabízí výukové materiály a semináře. V této souvislosti nelze nepoznamenat, že na začátek kalendářního roku 2012 je plánována prezentace výsledků měření finanční gramotnosti cca 65 000 žáků základních a středních škol, kteří se ve školním roce 2009/2010 a 2010/2011 jako jedni z prvních účastnili výuky finanční gramotnosti v rámci RVP.

Soutěž Finanční gramotnost pro školní rok 2011/2012 již její 3. ročník vyhlásilo MŠMT ČR ve svém Věstníku. Ve 2. ročníku této soutěže, dle stejného zdroje, v ní soutěžilo celkem 40 248 žáků a studentů, což lze označit za velmi vysokou účast a chápat jako příslib zlepšování stavu finanční vzdělanosti do budoucna. Blíže viz <http://www.fgsoutez.cz/>.

Společný vzdělávací projekt finančních asociací a MF ČR představuje projekt společných internetových stránek <http://www.financnivzdelavani.cz/> z roku 2007 obsahující např. slovníček základních pojmů na <http://www.cnb.cz/cs/obecne/slovník/a.html>.

Společnost COFET, a.s. (<http://www.cofet.cz/>) působí od roku 2007 v oblasti poradenských školících a vzdělávacích aktivit, v oblasti trhu práce a aktivní politiky zaměstnanosti, v oblasti prevence předlužení, finanční gramotnosti a finančního vzdělávání. Je také úspěšným realizátorem projektů financovaných z ESF.

Finanční gramotnost, o.p.s. (<http://www.financnigramotnost.eu/cs/>) je společností, která byla založena roku 2008, kdy jejím hlavním posláním je informování, poradenství, vzdělávání a prevence v oblasti osobních financí.

Mistrovství ČR v Cashflow na VŠE v Praze (<http://www.cashflowmistrovstvi.cz/>) je finančně vzdělávací akce pro širokou veřejnost, která má podobu soutěže ve stolní

---

¹³ <http://rvp.cz/>, <http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=2939>

RELIK 2011; Praha, 5. a 6. 12. 2011

společenské hře Cashflow 101, která vysvětluje základy finanční gramotnosti, investování, nezadlužování apod. Mistrovství v Cashflow probíhá na půdě VŠE v Praze již od roku 2009.

Nově vzniklá **Asociace finanční a občanské gramotnosti, o.s. (AFOG)** přislíbila zprovoznit své webové stránky <http://www.afog.cz/> od 1. 11. 2011.

Kromě výše uvedených projektů, jejich webových stránek a nejrůznějších soutěží vznikla v poslední době i řada stolních či on-line her (Finanční svoboda, MojeFamilie <http://www.mojefamilie.cz/>, MoneyMánie <http://www.moneymanie.cz/cz/>, Peníze kolem nás <http://www.financi-gramotnost-hrou.cz/>, Spořinek <http://www.csas.cz/Sporinek/?from>, VirtuLife <http://www.virtulife.cz/> aj.), ale i vzdělávacích interaktivních divadelních představení (Poslední mince, Praha, 2011), které mají za úkol a mohou podpořit jak finanční gramotnost, tak i základy podnikání.

Závěr

V posledních několika letech je osvěta v oblasti finanční gramotnosti ze strany nejrůznějších institucí již celkem běžnou záležitostí. Ne náhodou (a správně) se zaměřují především na věkovou skupinu mladých lidí, kteří jsou méně konzervativní a jsou obecně náchylnější k riskantnímu chování. Zaměření na mladou generaci je logické i z toho důvodu, že řada rozhodnutí v mladém dospělém věku s sebou nese i potřebu finanční rozvahy s dlouhodobými horizonty. Do procesu finančního vzdělávání se v oblasti poradenství zapojuje i řada sdružení, nadací a neziskových organizací. Relativně velký zájem o danou problematiku lze ale vysledovat i z druhé strany, tj. mezi běžnou populací, tj. mezi stávajícími či potenciálními klienty bankovních a finančních institucí. O aktuálnosti tématu svědčí také zájem médií nebo i relativně vysoká účast na jednorázovém, krátkodobém a dobrovolném šetření autorky pomocí webové aplikace www.vyplnto.cz.

V příspěvku použité a srovnávané průzkumy úrovně finanční gramotnosti ukázaly na to, že v rámci české populace existují významné rozdíly, a to zejména z hlediska typu a úrovně dosaženého vzdělání a z hlediska věku. Jako celkově finančně gramotnější se jeví respondenti s ekonomicky a všeobecně zaměřeným vzděláním, větší péče by asi měla být věnována skupině osob s technickým, přírodovědným, humanitním a sociálně zaměřeným vzděláním a samozřejmě i starším generacím. Přestože osoby patřící do této skupiny jsou celkově (ale i finančně) rozváznější, může pro ně hlavním problémem být značná šíře, pestrost, ale i způsob nabídky bankovních produktů a služeb, internacionalizace a globalizace bankovních institucí, nesrozumitelnost řady pojmů používaných v různých nabídkách. Proto

jako asi nejvhodnější se jeví výuka základů finanční gramotnosti buď formou kursů zařazených do programů U3V (universit třetího věku) nebo formou nejrůznějších „finančních“ stolních či on-line her.

Z dostupných údajů a analýz ČSÚ vyplývá neradostné konstatování, že zadlužení českých domácností bude velmi pravděpodobně do budoucna i nadále růst, a to až o třetinu oproti současnému stavu. Protože domácnosti v Česku dnes dluží nejvíce v historii (ke konci října 2011 již 1,096 biliónu korun), je jistě v zájmu celé společnosti věnovat finančnímu vzdělávání potřebnou pozornost. Je pozitivní, že první zásadní kroky byly v tomto směru již učiněny a že situace by se měla postupně zlepšovat, i když přínosy finančního vzdělávání lze očekávat spíše až v dlouhodobějším horizontu. Proti dobře nastartovanému procesu finančního vzdělávání v Česku však v současné době velmi výrazně působí přetrvávající finanční krize, která může na zadluženost domácností působit jako významný akcelerátor a na finanční rozhodování jako výrazná brzda.

Použitá literatura

DUBSKÁ, Drahomíra. *Změny v sektoru domácností ČR – úspory a zadluženost v období 1995-2005*. ČSÚ, 2005, přístup <http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/p/1533-05>

DUBSKÁ, Drahomíra. *Úspory a zadluženost: ocitly se české domácnosti v pasti?* ČSÚ, 2008, přístup <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/1151-08>

GAJDUŠEK, Petr, ŠIPULA, Petr. *Finanční gramotnost v ČR*. STEM/MARK, závěrečná zpráva z exkluzivního výzkumu pro MF ČR a ČNB, květen – říjen 2010, 88 s., přístup [http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/EXT - PPT_zaverecna_zprava_mereni_FG - plne_zneni.pdf](http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/EXT_-_PPT_zaverecna_zprava_mereni_FG_-_plne_zneni.pdf)

HEŘMANOVÁ, Eva. *Finanční gramotnost a finanční vzdělávání v Česku (výsledky průzkumu)*, 2011, přístup <http://www.vyplnto.cz/realizovane-pruzkumy/financni-gramotnost-a-financ/>

KLÍNSKÝ, Petr, MŮNCH, Otto, CHROMÁ, Danuše. *Ekonomika : Ekonomická a finanční gramotnost pro střední školy*. Praha : Eduko, 2010, 179 s., ISBN 978-80-87204-21-4.

SCHIFF, Peter, D., SCHIFF, Andrew, D. *Ekonomické bajky pro studované i laiky : jak ekonomika roste a proč krachuje*. Praha : Dokořán, 2010, 253 s., ISBN 978-80-7363-325-7.

SKOŘEPA, Michal, SKOŘEPOVÁ, Eva. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia : výchova k občanství : stát a hospodářství*. Praha : Scientia, 2008, 2 sv., 135 s., ISBN 978-80-86960-41-8 a ISBN 978-80-86960-42-5.

RELIK 2011; Praha, 5. a 6. 12. 2011

RÝZNEROVÁ, Iva, ŠIMONÍK, Pavel. *Finanční gramotnost*. STEM/MARK, závěrečná zpráva z výzkumu pro MF ČR, červenec 2007, 31 s., přístup

http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Vyzkum_Financi_gramotnost_2007_STEM_pdf.pdf

Internetové zdroje

Metodický portál RVP, Finanční gramotnost, <http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=2939>

ČNB, www.cnb.cz

Ekonomika, byznys, fiannce, www.e15.cz

Elektronický deník, Profimedia.cz, www.denik.cz

Internetové servery: www.bankovnipoplatky.com, www.finance.cz, www.investujeme.cz,
<http://www.rozumimepenizeum.cz>, www.obcanskeporadny.cz, www.insolvenzizakon.cz,
www.nasepenize, www.finmag.cz, www.penize.cz, www.mesec.cz

Kontakt

RNDr. Eva Heřmanová, Ph.D.

Katedra arts managementu, Podnikohospodářská fakulta VŠE v Praze

eva.hermanova@seznam.cz